

3. Маковійчук І. М. Голод на Україні у 1946-1947 роках / І. М. Маковійчук, Ю. Г. Пилявець // Український історичний журнал. – 2000. – № 4. – С. 44–52.
4. Голод в Україні 1946-1947: Документи і матеріали. – Київ – Нью-Йорк. – Либідь, 2002. – 376 с.
5. Там само.
6. Білас І. Г. Голокост на Україні в 1946-1947 рр. Особливості діяльності карального апарату / І. Г. Білас // Науковий збірник Українського Вільного Університету. Ювілейне видання з приводу 70-ліття УВУ. – Мюнхен. – 1992. – 342 с.
7. Там само.

**Гураль О.І.**

*аспірант,*

*Український науково-дослідний інститут архівної справи  
та документознавства*

## **ОГЛЯД ДОКУМЕНТІВ ФОНДУ 1447 ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ КИЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»**

Київська «Просвіта» була заснована у травні 1906р, її сприймали як головну, центральну інституцію. Головними напрямками роботи «Просвіти» були – видавнича, педагогічна, бібліотечна, лекційна справа, просвітні заходи тощо.

Вагоме місце з-поміж джерел дослідження товариства «Просвіта» займають матеріали архівних установ. Значна їх частина зосереджена у Центральному державному історичному архіві України у м. Києві у фондах жандармських, поліцейських, різних адміністративних установ царату містяться окремі розпорошені документи, які стосуються негласного нагляду за діяльністю товариства та окремими діячами «Просвіти», видачі дозволів чи, напаки, заборон на проведення різних масових заходів за участю «просвітян», допитів арештованих «просвітян» тощо. Частково ці документи висвітлено в оглядовій статті О.В. Кудли [1]. В Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (ІР НБУВ) вагоме місце посідає ф. 114, загальний аналіз якого у 1994 р. здійснила О.В. Корнієвська-Зінченко [2]; у Державному архіві Київської області – ф.1447 (хоча невелика частина документів у ньому стосується дореволюційного періоду діяльності товариства). Частина листування київської «Просвіти» у 1917–1921 рр. відклалася у низці фондів державних установ часів Української Центральної Ради, УНР, Української Держави, Директорії УНР, радянських інституцій, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України.

Розглядаючи ф. 1447, що знаходиться в Держархіві Київської області, слід зазначити, що документи київської «Просвіти» в ньому знаходяться (як з фізичної точки зору, так і їх загального стану) у гіршому становищі порівняно зі станом документів ф. 114 в ІР НБУВ. Це пояснюється нестабільністю в історії України: адміністративна, політична, військова влада у Києві за ці неповні п'ять років змінювалися 14 разів (за деякими джерелами – 16 разів), здебільшого силовим шляхом; економічна, фінансова, транспортна, комунальна структури перебували на межі розвалу чи вже були істотно зруйновані; часто не

вистачало елементарних речей, зокрема й паперу. Багато документів на низькоякісному, гігроскопічному папері, велися чорнилами, які з часом і в умовах підвищеної вологості розпливалися, тому частина текстів нині є практично нечитаними. Деякі документи велися олівцем, в окремих випадках – на друкарській машинці на майже спрацьованій стрічці.

Оригінали документів ф.1447 замікрофільмовано, з урахуванням наведених вище обставин.

Ф. 1447 має назву «Українське товариство «Просвіта» м.Київ». Довідковий апарат до фонду складається з одного опису, в якому зафіксовано 79 справ, де висвітлено насамперед організаційну й координаційну діяльність київської «Просвіти»: повідомлення про утворення нових «просвітянських» осередків в різних населених пунктах Київської та інших губерній, інформацію про їх взаємостосунки з київською «Просвітою» та листування із повітовими товариствами, історію започаткування окремих периферійних «Просвіт», їх статuti, інструкції філіям київської «Просвіти» та ін.

Перші за порядковою нумерацією справи цього фонду стосуються дореволюційного етапу функціонування «Просвіти»: листування різного характеру, що надходили до товариства, що відображені у таких справах: «Листування лекційної комісії товариства «Просвіта» в м.Києві в справі організації лекцій, забезпечення районів м. Києва закладами позашкільної освіти, комітету «Для національного фонду» в справі проведення збору на національний український фонд» (спр.11б); «Листування в справі грошових потреб на культосвітню справу товариства «Просвіта» у м. Києві» (спр. 13); «Листування військових чинів діючої армії в справі надсилки газет, книжок та іншої літератури» (спр. 13а); «Листування попечителя Київського учбового округу про виділення представників до новоорганізованого при окрузі тимчасового дорадчого органу, педагогічної ради Скопечької початкової школи про скликання з'їзду, Південного кооперативного банку про вклад грошей на біжучий рахунок» (спр. 13б); «Листування з осередком середньо-шкільних організацій м. Києва про допомогу в справі розвитку громад середньо-шкільних організацій, підвідділом соціального виховання про утворення дошкільного факультету, Київської української шкільної підкомісії і кооптацію представника товариства «Просвіта» до складу членів шкільної підкомісії і т.д.» (спр. 14); «Листування з видавництвами «Просвіта», «Час», «Сільський господар» про видання та замовлення на журнали і книжки» (спр. 16); «Протоколи загальних зборів членів Київського Товариства «Просвіта»» (спр. 2); «Протоколи засідання Ради товариства «Просвіта» в м. Києві (спр. 3) «Протоколи засідань видавничої комісії товариства «Просвіта» в м.Києві про перегляд тематики придбання паперу та ін.» (спр. 4)»; «Протоколи спільного засідання Ради товариства «Просвіта» в м. Києві, видавничої та бібліотечної комісії» (спр. 5); список майна ліквідованого товариства «Просвіта»» (спр.1а); «Інструкції філіям товариства «Просвіта»» (спр. 1б).

Спр. 8 («Звіти про заснування, діяльність та стан товариств «Просвіта» на Київщині, Катеринославщині, Полтавщині, Таврії та Чернігівщині») та спр. 9 («Доповіді про національний музей-архів, культурно-просвітню комісію») свідчать про те, що «Просвіта» приділяла увагу організації українського національного шкільництва (включаючи й дошкільне виховання), та національного архіву-музею. В цих документах йдеться, зокрема, про заснування українських гімназій на околицях Києва; першу таку гімназію –

змішану, у складі двох підготовчих і двох перших класів – «Просвіта» заснувала на Лук'янівці.

Документи у справах 10 («Доповіді ради товариства «Просвіта» в м. Києві, Катеринославі, про їх стан та діяльність»), 11 («Статистичні відомості товариств «Просвіта» Київської, Полтавської, Харківської, Херсонської, Волинської, Чернігівської, Курської, Воронезької губерній, Чорномор'я, Кавказу, Кубані, Сибіру, Бесарабії, Донеччини та Москви») свідчать про те, що «Просвіта» брала активну участь в учительських з'їздах.

Спр. 11а висвітлила «Списки членів товариства «Просвіта», затверджені Радою товариства після загальних зборів 14 травня 1917 р.», спр. 62 – «Персональний склад комісій товариства «Просвіта», що охоплює період з 23 січня 1919 р. по 17 квітня 1920 р.

Збереглися документи, що відображають бажання окремих громадян вступити до організації «Просвіта»: «Заяви громадян про вступ до членів товариства «Просвіта» у Києві та вибуття членів» (спр.25), «Заяви про призначення на посади до канцелярії товариства «Просвіта» в м. Києві, дитячого садка, бібліотеки, а також про звільнення з посад» (спр. 24).

Таким чином, бачимо, що київська «Просвіта», попри важкі умови революційної доби 1917–1921 рр., зробила вагомий внесок у суспільно – культурне життя в Україні. Завдяки товариству українська культура вийшла з підпілля, українська мова залунала в театрах, на зборах, лекціях, почали виходити українські газети та книги, були засновані численні українські громадські інституції, національні школи і дитсадки, національна свідомість дедалі ширше вкорінювалася в народних масах.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кудла О. В. «Просвіта» в Україні на початку ХХ ст. (за документами ЦДІАК України) / О. В. Кудла // Архіви України. – 1998. – № 1-6. – С. 31-40.
2. Корнієвська-Зінченко О. В. До питання про діяльність київської «Просвіти» у 1906-1910 рр. (за матеріалами Інституту рукопису ЦНБ ім. Вернадського НАН України) / О. В. Корнієвська-Зінченко // Архіви України. – 1994. – № 1-6. – С. 35-44.

**Животівська Д.М.**

*аспірант,*

*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет  
імені Г.С. Сковороди*

### **ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ ТОВАРИСТВА УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ**

З одержанням Україною незалежності в державі спостерігається бурхливий розвиток науки в цілому та окремих її напрямів зокрема. Роботам цього періоду більш притаманні національне забарвлення, критика політики радянських чиновників відносно окремих науковців, суперечливі, а іноді діаметрально протилежні погляди вчених на одні й ті ж історичні факти чи події.